

ASPECTE ISTORIOGRAFICE ALE PROBLEMEI BASARABIEI ÎN SPAȚIUL GEOPOLITIC EUROPEAN: 1812 – PREZENT

Aurelian LAVRIC

Universitatea de Stat din Moldova

În prezenta lucrare a fost efectuată o analiză a istoriografiei problemei Basarabiei în spațiul geopolitic european. Au fost scoase în evidență cele două curente geopolitice din istoriografia moldovenească: cel pro-Vest și cel pro-Est. În prezent se poartă o polemică între reprezentanții celor două curente geopolitice. Ea este benefică pentru dezvoltarea istoriografiei din Republica Moldova în general și pentru studiile dedicate problemei Basarabiei în particular. În articol a fost abordată și *problema Bucovinei de Nord* în contextul istoriografiei problemei Basarabiei (începând cu momentul istoric 28 iunie 1940). Printre concluziile formulate pot fi menționate următoarele: curentele istoriografice (pro-Vest și pro-Est) reprezintă opțiuni geopolitice ale cercetătorilor care le împărtășesc; competiția sau lupta între cei doi actori geopolitici – UE și Rusia – privind teritoriul Republicii Moldova se poartă și pe câmpul istoriografiei, precum și pe cel al Științelor Politice (implicit, în domeniul științific al Relațiilor Internaționale); faptul că curentul pro-Vest este mai proeminent (a produs monografii și studii mai numeroase și mai consistente) este un indiciu al orientării celei mai mari părți a intelectualității moldovenești științifice (din domeniul cercetării) spre aderarea Republicii Moldova la UE și spre integrarea sa europeană.

Cuvinte-cheie: *problema Basarabiei, problema Bucovinei de Nord, geopolitică, integrare europeană, Uniunea Europeană, Uniunea Vamală.*

A HISTORIOGRAPHY OF THE PROBLEM OF Bessarabia WITHIN THE EUROPEAN GEOPOLITICAL SPACE: 1812 – PRESENT

In this paper an analysis was made of the historiography of the problem of Bessarabia within the European geopolitical space. There have been highlighted both geopolitical trends in the Moldovan historiography: the pro-West and pro-East. There is an on going polemic between the representatives of the two geopolitical trends. It is beneficial for the development of the historiography in Moldova, in general, and regarding the issue of Bessarabia, in particular. In the article there has also been addressed the subject of the Northern Bukovina in the context of the historiography on the Bessarabia problem (since 28 June 1940). Among the conclusions there are the following: The historiography trends in (pro-West and pro-East) are the geopolitical options of the researchers who share them; The competitors or the struggle between the two geopolitical actors – the EU and Russia – regarding the territory of the Republic of Moldova is waged on the field of historiography and of Political Sciences (by default, of the Science of the International Relations); The fact that pro-Western trend is more prominent (it produced more numerous and consistent monographs and studies) is an indication of the orientation of the most Moldovan intellectuals (scientific researchers) to Moldova's accession to the EU and to European integration.

Keywords: *the problem of Bessarabia, the problem of Northern Bukovina, geopolitics, European Integration, European Union, Customs Union.*

În istoriografia moldovenească anul 1812 este considerat începutul perioadei contemporane. În 1812 Moldova de Est (dintre Prut și Nistru, numită mai târziu *Basarabia*) a trecut din spațiul geopolitic otoman/turcesc în spațiul geopolitic rus. Evoluția Basarabiei în spațiul geopolitic rus și-a lăsat amprenta asupra conștiinței populației sale, fapt ce trebuie luat în considerare atunci când studiem evoluția Republicii Moldova în context geopolitic. Chiar dacă factorul turcesc nu se mai manifestă nici în Moldova de Vest (România), nici în Moldova de Est (Republica Moldova), factorul rusesc este prezent și se manifestă activ în zona noastră geografică, conducerea Federației Ruse declarând deschis că are interese în Republica Moldova [22].

Până în prezent s-a acumulat o istoriografie bogată a problemei abordate. Așa încât, la etapa actuală, există studii importante care tratează istoriografia – interpretările – și mai puțin faptele istorice, care, în fond, sunt clare și binecunoscute. Cercetarea istoriografiei a devenit o temă pasionantă în sine. Wilhelmus Petrus van Meurs nota în studiul său dedicat istoriografiei comuniste a chestiunii Basarabiei: „În studiul de față am separat cu totul istoricul de istoriografie” [44, p.17]. Momentul anexării Basarabiei de către Rusia (16/28 mai 1812) a constituit începutul problemei Basarabiei în istoriografia moldovenească, respectiv – în cea românească. În studiile istoriografice din Imperiul Rus și din URSS evenimentul din 1812 a fost calificat drept

unul progresist – de „eliberare” a unei părți din Moldova de sub jugul Imperiului Otoman (în istoriografia rusă și în cea sovietică este folosit cuvântul „alipire” și nu „anexare”, avându-se în vedere că Turcia, care deținea jurisdicția asupra teritoriului moldovenesc dintre Prut și Nistru, și-a dat consimțământul – a cesionat acel teritoriu Rusiei). Pe de altă parte, în timp ce în istoriografia românească unirea Basarabiei cu România este considerată ca fiind rezolvarea problemei Basarabiei, pentru Rusia „problema basarabeană” a apărut la 27 martie 1918, adică exact atunci când Sfatul Țării de la Chișinău a votat unirea Basarabiei cu România.

În ceea ce privește istoriografia problemei Basarabiei, considerăm că studiile în cauză pot fi clasificate după câteva criterii:

1. Literatura pe țări, respectiv, studiile autorilor din: a) Republica Moldova și România; b) Rusia; c) statele occidentale și alte state ale lumii. Această clasificare – *după locul de origine* – corespunde clasificării *după formă* – adică după limba în care au fost elaborate și publicate (în original, înainte de a fi traduse) studiile respective: a) în limba română, b) în limba rusă, c) în alte limbi (în primul rând, cele occidentale).

2. Literatura după *orientarea* autorilor – *după conținut*: a) cercetători de orientare pro-Vest (atât studiile celor care se înscriu în concepția „Istoria românilor”, cât și ale celor care scriu dintr-o perspectivă moldostatalistă; ambele categorii de cercetători se pronunță pentru vectorul geopolitic vestic – integrarea europeană a Republicii Moldova); b) cercetători de orientare pro-Est (avându-se în vedere în primul rând relații strânse cu Rusia); c) cercetători neutri (de regulă, cei occidentali).

În prezenta lucrare voi încerca prezentarea diferențelor dintre cele două paradigme și orientări geopolitice (pro-Vest și pro-Est).

De-a lungul timpului au fost editate mai multe studii de referință, consacrate direct tratării istoriografiei problemei Basarabiei, semnate de Mihail Bruhis [5], Ion Țurcanu [43], Sergiu Nazaria și Victor Stepaniuc [30], Wilhelmus Petrus van Meurs [44] ș.a. Compartimente importante dedicate istoriografiei problemei Basarabiei se găsesc în studiile mai multor cercetători, consacrate diferitelor perioade sau aspecte ale problemei Basarabiei: Octavian Țăcu [42], Iulian Chifu [11], Gabriel Micu [27] ș.a.

Actualul stat Republica Moldova își datorează existența apariției, la un moment dat – în trecutul istoric: 1812 – a problemei Basarabiei. Iată de ce atunci când abordăm tema manifestării Republicii Moldova în contextul evoluției spațiului geopolitic trebuie să luăm în considerare întreaga evoluție în context regional și european a teritoriului, pe cea mai mare parte a căruia s-a constituit Republica Moldova, recunoscută ca stat independent după 27 august 1991. Studiile privind problema Basarabiei în contextul evoluției spațiului geopolitic ajută la înțelegerea stării actuale a Republicii Moldova și a influențelor asupra perspectivelor sale. Chiar din cele câteva orientări ale cercetătorilor care au studiat problema Basarabiei se vede clar prezența unei componente geopolitice (respectiv, a unei opțiuni geopolitice a autorilor). Viziunile „taberelor” consacrate (pro-Vest și pro-Est) izvorăsc din anumite interese geopolitice. Autorii care s-au ocupat de această temă inevitabil au cercetat-o în context geopolitic și au proiectat o perspectivă geopolitică a Basarabiei – actualmente, a Republicii Moldova. Până în prezent a fost puțin cercetată și analizată polemica dintre reprezentanți ai celor două curente geopolitice, nu a fost efectuat un studiu comparativ complex cu privire la abordările și pozițiile celor două tabere.

În una din prelegerile sale, cunoscutul cercetător rus în domeniul Geopoliticii, Alexandr Dughin, menționa că „Istoria nu este totalitatea faptelor, ci totalitatea interpretării faptelor. (...) Istoria este un fenomen semantic. (...) Istoria devine istorie atunci când dobândește o dimensiune semantică, un sens. (...) Determinarea epocilor istoriei ruse înseamnă aducerea în istoria rusă a unui sens. (...) Nu există o istorie unică... – există interpretare [i.e. interpretări]. Și iată lupta pentru interpretările trecutului este un proces care se desfășoară în prezent și care predetermină viitorul” [14]. Aceste idei sunt valabile și cu privire la istoriografia problemei Basarabiei, care reprezintă nu altceva decât mai multe interpretări ale acelorași fapte istorice. În funcție de interpretare, autorii proiectează un viitor: cu excepția neutrilor (de regulă, străinilor, mai ales occidentalilor, care, nefiind cetățeni ai Republicii Moldova, nu se implică/angajează în această proiectare, păstrând o distanță/imparțialitate), cercetători ai curentului pro-Vest proiectează aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană și integrarea europeană a țării, iar cercetători ai curentului pro-Est – integrarea Republicii Moldova în Uniunea Vamală a Uniunii Eurasiatice (însuflețită de Rusia).

Printre autorii notorii care au cercetat problema Basarabiei îi putem menționa pe: Nicolae Iorga [19, 20], Pavel Gore [18], Mihai Eminescu [15, 16], Ion Nistor [31], Ștefan Ciobanu [10], Nicolae Ciachir [9], Al.Boldur [4], Valeriu Florin Dobrinescu [13], Iftimie Pop [35], Paul Cernovodeanu [8], Al.Husar [17],

Valentin Negre [31], Adrian Dinu Racheru [36], Ion Agrigoroaei [1], Gheorghe Buzatu [7]. Printre istoricii din Republica Moldova care s-au afirmat în promovarea poziției pro-Vest putem menționa pe Anton Moraru [28, 29] Lidia Pădureac [34], Ion Șișcanu [41], Ion Țurcanu [43], Ruslan Șevcenco [40], Petru Lucinschi [25], Alexandru Burian [6] ș.a. Printre autorii sovietici care au scris la temă pot fi nominalizați: D.I. Antoniu, S.I. Afteniuc, A.E. Esaulenco [2], Artiom Lazarev [23] ș.a. Ca reprezentanți ai curentului pro-Est, din Republica Moldova, îi menționăm pe Vasile Stati [37, 38], Sergiu Nazaria și Victor Stepaniuc [30] ș.a. Printre autorii occidentali care s-au ocupat de problema Basarabiei îi menționăm pe Ch.U. Clark [12], Dennis Deletant, Wilhelmus Petrus van Meurs [44], Charles King [21], Keith Hitchins, Irina Livezeanu [24] – cercetătoare americană de origine română, Mihail Melitiuhov [27] ș.a.

Există câteva date semnificative din istoria Basarabiei care comportă o interpretare diferită din partea reprezentanților celor două curente proeminente – cel pro-Vest și cel pro-Est: 16/28 mai 1812, 27 martie 1918, 28 iunie 1940 (din această dată, problema Basarabiei este studiată în tandem cu cea a Bucovinei de Nord), 22 iunie 1941, 23 august 1944. Interpretarea fiecăreia dintre aceste date, din cele câteva puncte de vedere, este diferită și orientată geopolitic. Vom exemplifica pozițiile în interpretare în baza unor studii recente cu privire la tema în cauză.

În ceea ce privește data de **16/28 mai 1812**, reprezentantul curentului pro-Vest, Anton Moraru, notează: „(...) problema Basarabiei ca problemă națională românească și problemă internațională a apărut în rezultatul războiului ruso-turc din 1806-1812 și semnării la 16 mai 1812 a Tratatului ruso-turc în conformitate cu care Rusia țaristă a ocupat cu forța armată o parte a Țării Moldovei” [28, p.5]; „Războiul ruso-turc din 1806-1812 a adus la dezmembrarea Țării Moldovei și anexarea Basarabiei la Rusia țaristă. În 1806, Moldova și Țara Românească au fost ocupate de oștile rusești. Pentru aprovizionarea acestor hoarde imperiale populația a muncit cu mâinile și cu dobitoacele, a plătit foarte mari impozite. Armata rusă a jefuit tot ce se găsea la țăranul român. Ca rezultat al acestui război, Alexandru I a rupt din pământul Moldovei partea cea mai mănoasă și mai bogată, numită apoi Basarabia. În 1813 numele de Basarabia a fost localizat asupra întregii Moldove transputene, dintre Prut, Nistru, Dunăre și Marea Neagră. În acest mod apare în istoria românilor și în diplomația europeană problema Basarabiei” [28, p.6-7]. Așadar, din punctul de vedere al unor reprezentanți ai curentului pro-Vest acest act (din 1812) are o conotație negativă, întrucât a fost divizată Țara Moldovei, Basarabia – Moldova de Est – fiind încorporată în Rusia.

Pe de altă parte, reprezentanți ai curentului pro-Est consideră anexarea Basarabiei sau „trecerea [Basarabiei] de sub jurisdicția Imperiului Otoman sub jurisdicția Rusiei” [6, p.287] drept un act progresist. De exemplu, Vasile Stati a scris despre „consecințele benefice ale misiunii de eliberare a armatei ruse în a. 1812”, „rolul benefic al armatelor ruse în Moldova”: „Într-adevăr, după a. 1812 Moldova de Vest sau Turcească, după cum o numea N.Iorga, până în a. 1877 a rămas o colonie otomană, cuprinsă de obscurantism, în mare cu un mod feudal de gospodărire, cu un sistem feudal-colonial al dirijării politico-administrative” [39, p.37].

Totuși, Moldova (de Vest) a fost un stat aflat în relații speciale cu Turcia, care, în calitate de suzeran, asigura (trebuia să asigure!) securitatea statului moldovenesc. Niciodată Moldova nu a fost pašalâc (provincie guvernată de un pașă, sub jurisdicția Turciei). Chiar și cu referire la cele câteva raiale din Basarabia, putem menționa că diferența dintre anexarea Bugeacului (1538) și a ținutului Hotin (1715) de către Turcia și anexarea Basarabiei (Moldovei dintre Prut și Nistru) de către Rusia (1812) a constat în faptul că funcționarii turci au păstrat în raialele moldovenești vechea rânduială, vechile tradiții, fără să impună cultura și modul lor de viață (limba turcă, religia musulmană), fără să colonizeze raialele dintre Prut și Nistru, în timp ce, în urma ingineriei sociale operate de Imperiul Țarist și apoi de Uniunea Sovietică, acestea, în prezent părți din teritoriul Moldovei de Est (Basarabiei), sunt complet sau aproape complet deznaționalizate și – unele – înstrăinate (nu mai aparțin statului moldovenesc).

Pe de altă parte, reprezentanți ai paradigmei pro-Est au o altă optică în ceea ce privește momentul apariției problemei Basarabiei. Victor Stepaniuc nota într-o lucrare de referință: „O temă aparte în abordările antimoldovenești ale adepților ideologiei pan-românești a devenit «problema basarabeiană». Indiscutabil, «chestiunea basarabeiană, problema basarabeiană» în relațiile internaționale, în relațiile sovieto-române a apărut în anul 1918. Însă, ca problemă în istoria statului moldovenesc, a moldovenilor ca popor ea s-a punctat după anul 1812” [30, p.8]. În pofida faptului că istoricul admite că problema „s-a punctat după (? , notă A.L.) 1812”, titlul monografiei, pe care a semnat-o împreună cu Sergiu Nazaria – „Problema basarabeiană și interpretările ei în istoriografie: de la apariție la tratatele de la Paris (1917-1947)” – vorbește de la sine:

rezultă că, în conformitate cu concepția autorilor menționați, „problema basarabeană” a apărut nu în 1812, ci în 1917.

Există o polemică între reprezentanți ai celor două curente geopolitice (pro-Vest și pro-Est). Nazaria și Stepaniuc l-au citat și comentat în studiul lor, dedicat „problemei basarabene” – amintit mai sus – pe Anton Moraru. La rândul său, Anton Moraru, în studiul său, s-a referit la monografia lui Nazaria și Stepaniuc (menționată și ea mai sus), notând: „Acești autori au falsificat mai multe probleme cu privire la istoria românilor sub jugul țarist; au scris greșit precum că «problema basarabeană în relațiile internaționale a apărut după primul război mondial și Unirea Basarabiei cu România» (p.162-282). În realitate, problema Basarabiei a apărut în relațiile internaționale în 1812, când Rusia țaristă a ocupat cu forța armată teritoriul dintre Prut și Nistru. Tratatul de pace de la București din 16 mai 1812 a dus la apariția problemei Basarabiei ca problemă internațională din 1812” [28, p.28].

Polemica axată pe interpretările semnificațiilor datelor istorice privind problema Basarabiei au continuat mai ales cu referire la data de **27 martie 1918**, pe fundalul evenimentelor de la sfârșitul anului 1917 și începutul anului 1918. Se știe că la 2 decembrie 1917 Sfatul Țării – organul legislativ al Basarabiei – a proclamat Republica Democratică Moldovenească în cadrul viitoarei Federații Ruse. Din cauza situației tulburi din Rusia, la 24 ianuarie 1918 Sfatul Țării a proclamat independența Republicii Democratice Moldovenești. Deoarece nici un stat nu a recunoscut independența Republicii Moldovenești, iar Ucraina a înaintat pretenții teritoriale față de Basarabia [10, p.48], la 27 martie 1918 Sfatul Țării a votat unirea Basarabiei cu România. De fapt, în acel moment, România era Moldova de Vest – dintre Carpați și Prut, cu capitala la Iași (deoarece Valahia se afla sub ocupație germană). Astfel, a avut loc reîntregirea Moldovei: Moldova de Est, dintre Prut și Nistru, s-a reunit cu Moldova de Vest, dintre Carpați și Prut, fără cea de-a treia parte a Moldovei – Bucovina (care s-a alipit la Moldova reîntregită la 28 noiembrie 1918). Indiscutabil, există mai multe aspecte pozitive al acelei uniri – s-a reunit populația de pe cele două maluri ale Prutului, care a fost despărțită abuziv în 1812. De asemenea, prin faptul unirii, Basarabia a scăpat de foamea din 1932-1933 și de represuniile bolșevice în masă din 1937-1938, din URSS (inclusiv din RASSM). Totuși, reprezentanți ai curentului pro-Est se pronunță categoric împotriva acelei (re)uniri: „Ștafa de deznaționalizare și dezetațizare a moldovenilor a fost preluată și promovată cu înverșunare, din ianuarie 1918, de regimul românesc de ocupație a Republicii Democratice Moldovenești: moldovenii au fost declarați «români», limba moldovenească a fost rebotezată «românească». Chiar și titulatura de o scurtă folosință (de la 24.01.1918 până la 27.03.1918) **Republica Democratică Moldovenească Independentă** a fost falsificată în procesul îngăimării actelor așa-zisei «uniri». În urma tranzacțiilor politice cu Germania și Austro-Ungaria, apoi cu Franța și Marea Britanie, coruperii căpeteniei Sfatului Țării: «Ion Inuleț a ciupit 2 000 000 de lei prin Marghiloman (prim-ministrul României) ca să voteze în Sfatul Țării alipirea Basarabiei, banii i-au fost numărați la «Hotel de Londra», la Chișinău, prin deputații Pilescu și Andrei Corteanu, «Primul ministru român, de la tribuna Sfatului Țării, în numele poporului Basarabiei (sic!) și al regelui Ferdinand I ... proclamă (sic!) Basarabia (sic!) unită cu România»” [38, p.134-135]. Vasile Stati mai scrie: „Primul ministru român decretează «unirea» «Basarabiei» (sic!) cu România, nu a Republicii Democratice Moldovenești (cotropite de divizii românești), dar «independente» anume în acest scop – al «unirii». România regală era conștientă că Moldova pruto-nistreană cu numele colonial de «Basarabia», din punctul de vedere al dreptului internațional, la acea dată – și mai târziu! – se află sub jurisdicția Rusiei” [38, p.135].

Din aceste citate rezultă că autorul contestă votul Sfatului Țării din 24 ianuarie 1918 privind declararea independenței Republicii Democratice Moldovenești (RDM) și susține că RDM s-a aflat și mai târziu de 24 ianuarie 1918 sub jurisdicția Rusiei – idee care nu îl jenează cu nimic, deși este considerat statalist moldovean. Ne-am fi așteptat ca un istoric ce se pretinde adept al viziunii statalității moldovenești să se folosească de orice fapt istoric pentru a promova idealul – independența statului moldovenesc, care s-a produs la 24 ianuarie 1918. Că nu a fost de acord cu unirea votată de Sfatul Țării la 27 martie 1918 încă este de înțeles (deși, acel act a însemnat reunirea a două părți ale vechii Moldove, la care mai târziu s-au alipit Bucovina, Transilvania, Crișana, Banatul și Maramureșul din care în secolul XIV au venit cei care s-au constituit în elita noului stat – pe care ei l-au fondat – Țara Moldovei). Autorul nu are nici o obiecție față de prezența Moldovei de Est (Basarabiei) în cadrul statului rus, dar obiectează categoric față de prezența Basarabiei în cadrul unui stat comun cu Moldova de Vest (dintre Carpați și Prut), iar apoi cu Bucovina, Maramureș, Transilvania, Banat etc. La rândul lor, alți autori pro-Est, referindu-se la „ocuparea Chișinăului

de către armatele române la 13 ianuarie 1918”, consideră că „după 14 ianuarie 1918 Sfatul Țării era lipsit de orice legalitate”, respectiv „actul «unirii» din 27 martie 1918 este ilegal *ab initio*” [30, p.100]. Prin această viziune însă, autorii contestă și votul Sfatului Țării din 24 ianuarie 1918, prin care a fost proclamată RDM independentă.

Ne putem întreba: dacă statele lumii ar fi recunoscut independența noului stat, autorii la fel ar fi contestat actul de adoptare a independenței RDM? Sau ei judecă evenimentul din 24 ianuarie 1918 prin prisma actului unirii din 27 martie 1918? Un cercetător care scrie din perspectivă moldostatalistă ar fi apreciat actul declarării independenței RDM, chiar și cu contingentele militare române aflate în Basarabia la solicitarea Sfatului Țării [10, p.63] „pentru a restabili ordinea”, adică pentru a pune capăt jafului grupurilor de militari ruși bolșevizați, care se retrăgeau de pe front în Rusia și care – fiind străini în Basarabia, fără vreo legătură cu populația locală autohtonă – își permiteau să instituie pe teritoriul Basarabiei, fără să consulte populația locală, „puterea sovietică”, de fapt: puterea lor (a bandelor banditești) – impusă cu forța armelor. Ștefan Ciobanu a arătat că în acea perioadă „pentru a lupta cu anarhia și cu bolșevicii, care amenințau autodeterminarea în proces, aceste naționalități [din Imperiul Rus, notă A.L.] recurg la ajutorul armatelor străine. Așa, de exemplu, statele baltice își constituie aparatele lor de guvernare sub scutul armatei germane, care ocupă aceste state și în unele cazuri introduc dictatura militară (Estonia). Bielorusia, în lupta ei pentru autodeterminare, se folosește de armata germană, căreia președintele guvernului bielorus Schirmunt îi aduce mulțumiri «pentru eliberarea de sub jugul bolșevic». Rada ucraineană, după ce încheie pace cu puterile centrale, cheamă în mod oficial armatele germane pentru a-și atinge scopurile naționale” [10, p.61]. Nazaria și Stepaniuc au însă o abordare diferită cu referire la Basarabia (căreia nu îi recunosc independența din cauza prezenței unor trupe române în teritoriu) în comparație cu celelalte state: „Cât privește «alte teritorii separate de Rusia» – oamenii care au proclamat independența Finlandei, Poloniei, Lituaniei, Letoniei, Estoniei exprimau voința acestor popoare și după proclamarea independenței, aceste teritorii au devenit state independente veritabile” [30, p.112]. Reiese că populația Basarabiei a fost singura mulțumită de regimul țarist de ocupație, exploatare, colonizare și deznaționalizare (rusificare), nedorind să-și redobândească libertatea – independența. Cu părere de rău, din cauza neacceptării unirii Basarabiei cu România (la 27 martie 1918), autorii contestă și legalitatea adoptării independenței RDM (la 24 ianuarie 1918): după o expresie consacrată – au aruncat și copilul cu apa din lighean.

Dar în alte foste colonii țariste data declarării independenței în 1918 este la mare cinste: de exemplu, în Estonia ziua națională este sărbătorită la 24 februarie, zi în care, în 1918, Estonia și-a declarat independența în urma retragerii bolșevicilor din țară, în Războiul Libertății (campania defensivă a armatei estoniene și a aliaților săi – Armata Rusă Albardistă, Armata Letoniei și Armata Regatului Unit – împotriva ofensivei Frontului Sovietic de Vest). „În noiembrie 1917, la dezintegrarea Imperiului Rus, o dietă a Guvernământului Autonom al Estoniei, Adunării Provinciei estoniene, care a fost aleasă în primăvara aceluși an, s-a proclamat cea mai mare autoritate în Estonia. Curând după aceea, bolșevicii au dizolvat Adunarea Provinciei estoniene și au forțat retragerea temporară a estonienilor pro-independență în ilegalitate în capitala Tallinn. Câteva luni mai târziu, folosind intervalul dintre retragerea Armatei Roșii și sosirea Armatei Imperiale germane, Comitetul Salvării al Consiliului Național al Estoniei Maapäev a emis la 24 februarie 1918 (la Tallinn) Declarația de Independență a Estoniei și a format Guvernământul provizoriu al Estoniei. Această primă perioadă de independență a fost extrem de scurtă durată, deoarece trupele germane au intrat în Tallinn în zilele următoare. Autoritățile germane nu au recunoscut nici guvernul provizoriu, nici cererea sa pentru independența Estoniei, considerându-l ca un grup autoproclamat, care a uzurpat drepturile suverane ale nobilimii Baltice” [http://en.wikipedia.org/wiki/Estonian_War_of_Independence]. Prezența armatei germane – care a sprijinit un guvern al nobilimii – a contribuit la consolidarea independenței Estoniei. La 2 februarie 1920 a fost semnată pacea de la Tartu, între Rusia și Estonia. La data de 20 august 1991 Estonia și-a recăpătat independența (față de Rusia). În Estonia actul din 1918 este considerat ca unul superior celui din 1991.

Practic, în acel context, independența noilor state, formate pe ruinele fostului Imperiu Rus, era imposibilă fără ajutor extern. De fapt, chiar și în perioada actuală de timp independența unui nou stat este dificilă fără sprijin din exterior: de exemplu, Kosovo a devenit independentă cu concursul trupelor NATO (în primul rând, americane). Mai mult, independența oricărui stat eliberat de sub ocupație străină este posibilă, de regulă, cu ajutorul militar al unui sau al mai multor state, deoarece vechea metropolă luptă împotriva independenței fostei colonii care își dorește independența.

Pe de altă parte, istorici pro-Vest acordă o semnificație deosebită evenimentelor din anii 1917-1918 (de asemenea, Tratatului semnat la Paris, pe 28 octombrie 1920, între Franța, Imperiul Britanic, Italia și Japonia, pe de o parte, și România, pe de altă parte). Declararea independenței și proclamarea unirii RDM cu România este considerată de ei drept rezolvare a problemei Basarabiei: „Odată cu recunoașterea Unirii Basarabiei cu România de către principalele puteri aliate, precum Anglia, Franța, Italia, Japonia și România, problema Basarabiei a fost rezolvată” [28, p.28]; „În rezultatul Unirii Basarabiei cu România din 27 martie 1918, problema Basarabiei a fost rezolvată. La 28 octombrie 1920 la Paris a fost semnată Convenția cu privire la Basarabia, prin care a fost recunoscută unirea Basarabiei cu România” [28, p.128].

De notat că dacă în legătură cu perioada sovietică putem admite că cercetătorii care au tratat problema Basarabiei puteau fi victime ale cenzurii sau ale autocenzurii, istoricii care scriu în perioada post-sovietică pe această temă își exprimă viziunea în condițiile libertății de exprimare, așa încât cercetătorii de azi își prezintă deschis și clar concepția sau orientarea geopolitică pro-Vest sau pro-Est. Autorii citați mai sus au punctat acest lucru: „În istoriografia sovietică acest organ [Sfatul Țării] a căpătat doar aprecieri negative. Aceasta, bineînțeles, nu era o poziție nepărtinitoare, care pune accentul pe o analiză obiectivă a esenței evenimentelor și fenomenelor. Știința istorică în URSS, dar și în restul țărilor socialiste, deservea politica partiinico-etatistă, era un apologet deschis al sistemului existent și al ideologiei comuniste. Faptul dat, indiscutabil, constituia principalul ei viciu și reprezenta bariera principală în calea dezvoltării ei ca știință. Cu alte cuvinte, istoria, ca disciplină de cercetare-predare, era în condițiile Puterii sovietice doar o continuare a ideologiei comuniste și o servitoare a politicii PCUS” [30, p.21]. Cu toate acestea, autorii acestor rânduri adesea continuă ideile și pozițiile istoricilor sovietici, dezvoltând idei și atitudini care au fost formulate în perioada sovietică. Chiar dacă nuanțează poziția lor (prezentând-o ca diferită de cea a istoricilor sovietici [30, p.22]), în comparație cu istorici ai curentului pro-Vest („concepția românistă” [30, p.25]), Nazaria și Stepaniuc apreciază, la fel ca și istoricii sovietici, că „așa-numita «unire» a avut loc contrar voinței majorității populației (...)” [30, p.25]. Dacă nu a avut loc un referendum, asemenea aprecieri nu au un temei sau sunt simple presupuneri (cu toate că au existat opinii sau mărturii, citate în studii istorice, împotriva unirii Basarabiei cu România).

Autorii consideră că „inițial după Revoluția din Octombrie [Sfatul Țării] tindea să consolideze pe teritoriul Moldovei Pruto-Nistrene ordinea burghezo-democratică” [30, p.22], ei recunoscându-i legitimitatea [Sfatului Țării]. În opinia lor, situația s-a schimbat în ianuarie 1918: „(...) după 14 ianuarie 1918 Sfatul Țării era lipsit de orice legitimitate (...)” [30, p.100]. După această dată, Sfatul Țării a adoptat, în opinia autorilor, o „poziție trădătoare” [30, p.22]: „În concluzie, putem afirma că proclamarea Republicii Democratice Moldovenești a fost expresia doleanțelor poporului moldovenesc de restabilire a statalității sale seculare. Majoritatea absolută a concetățenilor noștri însă pledau pentru păstrarea Moldovei în componența Rusiei [?, notă A.L.] și erau categoric contra separării de ea [?, notă A.L.] și unirii cu România. Din cauza intensificării procesului de sovietizare și bolșevizare a Basarabiei însă, liderii mișcării naționale, situați pe poziții tranșant antisovietice și antibolșevice, evoluează ideologic spre naționalismul românesc și contrar voinței populației întreprind acțiuni subversive contra tânărului stat moldovenesc renăscut în rezultatul revoluției ruse. În mare taină de opinia publică, cel mai mult temându-se de propriul popor și fiind complet lipsiți de sprijinul lui, ei apelează la cercurile conducătoare românești, chemând în țară trupe intervenționiste străine. Sub paza acestora și la decizia oligarhiei semifeudale române, care la rândul său a primit acceptul prealabil al Antantei și Puterilor Centrale, a fost organizată «votarea» de operetă de la 27 martie (9 aprilie) 1918 din cadrul Sfatului Țării (la acel moment organ nelegitim și total nereprezentativ) prin care a fost proclamată «unirea» Basarabiei cu România. Acest act n-a avut nici o putere juridică atât din punct de vedere al principiului suveranității poporului, cât și al dreptului internațional. Menirea lui a constat excepțional în «legalizarea» anexării Basarabiei de către România regală. Marile Puteri occidentale și Germania au «stimulat» România, permițându-i să ocupe teritoriul Moldovei dintre Prut și Nistru, din motive anticomuniste, pentru a o atrage în lupta contra Rusiei Sovietice. Majoritatea populației ținutului nostru însă n-a acceptat dominarea străină și trăia cu speranța răsturnării ei” [30, p.115]. Acest pasaj atestă o contradicție. Autorii neagă legitimitatea votului Unirii (Moldovei de Est/Basarabiei cu Moldova de Vest/România, la 27 martie 1918), dar recunosc legitimitatea declarării *de același organ* a independenței (în carul viitoarei Federații Ruse, la 2 decembrie 1917). Sfatul Țării a fost expresia demnității populației moldovenești din Basarabia. Fără actele votate de Sfatul Țării, foarte posibil nu era creată în 1940 nici RSSM pe teritoriile ocupate de URSS în urma implementării protocolului adițional

secret la Tratatul de neagresiune sovieto-german din 23 august 1939 (Basarabia putea fi inclusă în cadrul RSS Ucrainene; de altfel, în nota diplomatică sovietică remisă ministrului României la Moscova, la 23 iunie 1940, de către comisarul afacerilor externe al URSS, Veaceslav Molotov, se scria despre „populația majoritară ucraineană” a Basarabiei). Nazaria și Stepaniuc afirmă că „începând cu anul 1917, realitatea național-statală – Republica Moldova redevine o constantă a relațiilor internaționale, a circuitului politic internațional”. Dar drama RDM a constat în faptul că nici un stat din lume nu a recunoscut nou-înființatul stat, iar Ucraina a emis pretenții teritoriale cu privire la teritoriul dintre Prut și Nistru” [10, p.48].

Se pare că autorii pro-Est acceptă cu ușurință scenariul, care nu a fost implementat, de integrare a Basarabiei în Rusia Sovietică (nu avem nici o garanție că i s-ar fi păstrat vreo autonomie, mai degrabă ar fi devenit o regiune în componența Ucrainei Sovietice) și de comitere a tuturor crimelor pe care le-a comis regimul bolșevic în Ucraina: golodomor (1932-1933), colectivizare forțată, represiuni (execuții ale intelectualității și gospodarilor=„culacilor” din sate – „dușmanilor poporului”: 1937-1938), deportări, colonizări în teritoriul etniei etc. În acest context istoricul și fostul președinte al RM, Petru Lucinschi, a exprimat această părere: „(...) la 1918 «răul mai mic», dintre Rusia sovietizată și România, pentru Moldova a fost România. Derutată și neajutorată ca un iepure în bătaia a două faruri, Basarabia a ales România, astfel salvându-se de dictatura teroristă și de foamete. De exemplu, în Ucraina și Kazahstan foamea din anii '30 a secerat milioane de vieți omenestii. Milioane de vieți au măcinat și închisorile, și lagărele de concentrare, și deportările. Măcar de asta ne-a ferit Dumnezeu” [25, p.194]. Este o poziție rezonabilă, din punctul de vedere al paradigmei moldostataliste, pornind de la „respectul față de om ca valoare absolută” [25, p.193]. Nazaria și Stepaniuc contestă viziunea lui Petru Lucinschi: „La pagina 194 autorul [Petru Lucinschi] îndreptățește «unirea» Moldovei cu România în calitate de «cel mai mic rău» în comparație cu teroarea de la mijlocul anilor '30 din URSS, pe care moldovenii, evident, au evitat-o. Aceasta însă este o metodă absolut neistorică și complet neștiințifică. În primul rând, extrapolarea impactului unor evenimente mai târzii asupra unei perioade mai timpurii este inadmisibilă și antiștiințifică. Doar în 1918 teroarea stalinistă nu putea fi prevăzută de nimeni, iar teroarea românească era o realitate cotidiană. Dar chiar dacă admitem o așa «metodă», atunci ar trebui îndreptățite orice mârșăvenii și fărădelegi din perioadele istorice premergătoare, dacă aceasta ar putea preîntâmpina (cum ar putea unii crede peste un timp de decenii sau chiar secole) alte potlogării și crime. Admițând analogia, ar trebui, de exemplu, să ne bucurăm, dacă în rezultatul intervenției japonezii, să zicem, ar fi acaparât Extremul Orient, teritoriile din vestul și nord-vestul Rusiei, inclusiv Petrogradul, Ucraina și Bielorusia deveneau posesiuni germane, iar Nordul, Crimeea, Caucazul și Asia Mijlocie erau transformate în colonii engleze și franceze. Urmând «logica» respectivă putem ajunge la absurd total. «Istoria virtuală» – este o distracție plăcută la un păhăruș de «cafea moldovenească», dar nu-i știință” [30, p.96]. Dincolo de faptul că nu este clar ce are „metoda” cu constatarea – garantatelor! – crime pe care le-ar fi comis regimul bolșevic în Basarabia, dacă Moldova de Est s-ar fi aflat în cadrul URSS în perioada interbelică, din pasajul citat reiese clar poziția sau paradigma autorilor pro-Est: pentru ei Basarabia este comparabilă cu Extremul Orient, Nordul, Crimeea, Caucazul etc., ei raportându-se astfel la Rusia (la interesele aceluia stat – interesul de a nu fi divizat), în timp ce viziunea moldostatalistă a lui Petru Lucinschi se reduce la omul din regiunea dintre Prut și Nistru – la populația Basarabiei (el este preocupat ca ea să nu fie umilită și distrusă). Din considerațiile scrise ale lui Nazaria și Stepaniuc rezultă că ei se s-au preocupat ca statul rus să nu fie umilit și dezintegrat.

Din punctul de vedere al partizanilor concepției pro-Est, „soluționarea definitivă [?, notă A.L.] a problemei basarabene” [30, p.249], după cum și-au intitulat un paragraf din lucrare, a avut loc la **28 iunie 1940**: „(...) problema basarabească ca o chestiune de litigiu internațional a fost definitiv soluționată la 28 iunie 1940 (...)” [30, p.283]; „Pe parcursul anilor '20-'30 însă, raportul de forțe s-a schimbat și în urma prăbușirii Sistemului de la Versailles una din creaturile lui – problema basarabească – și-a găsit rezolvarea definitivă. Odată cu începutul celui de-al doilea război mondial, înfrângerea pe Frontul de vest a principalilor garanți ai «integrității teritoriale» a României – Angliei și Franței – și imposibilitatea Germaniei de a declanșa deja în 1940 războiul împotriva URSS, pentru Uniunea Sovietică au apărut noi posibilități de a „reîntoarce teritoriul Basarabiei smulse de la Rusia Sovietică [?, notă A.L.] în 1918 contrar voinței populației ei [?, notă A.L.]” [30, p.281]. Câteva precizări merită a fi făcute. În primul rând, Basarabia nu a făcut parte din Rusia Sovietică, de aceea nu se poate vorbi despre „reîntoarcerea” teritoriului său Uniunii Sovietice în 1940. În al doilea rând, dacă nu a fost desfășurat un referendum, după cum au subliniat în mai multe rânduri autorii, de unde știu ei că populația Basarabiei a fost contra (sau pro) ceva?

Din perspectiva autorilor care scriu de pe poziția orientării geopolitice pro-Vest, la 28 iunie 1940 „(...) teritoriul dintre Prut și Nistru [Basarabia] avea să fie anexat de către Uniunea Sovietică” [41, p.5]. Istoricul Ion Șișcanu avea să noteze că în 1940 a avut loc o nouă anexare a Basarabiei de puterea din Est – de astă dată nu de Rusia țaristă, ci de URSS: „În 1940, România, situată la confluența marilor puteri totalitare, a trebuit să suporte fatalitatea poziției sale geografice, consecințele provocate de reglementările totalitare, inițiate conform anexei secrete la Pactul de neagresiune sovieto-german din 23 august 1939, precum și de desfășurările în curs ale celui de-al doilea război mondial” [41, p.7]. Ion Șișcanu a scris despre „circumstanțele în care, în 1940, a fost pregătită ocuparea teritoriului dintre Prut și Nistru; dimensiunile și rolul operației militare în cadrul procesului de anexare a Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța” [41, p.7].

Aceeași poziție o are și Anton Moraru, cu referire la 28 iunie 1940: „Astfel Basarabia, împreună cu nordul Bucovinei și ținutul Herța, este ocupată de U.R.S.S.” [29, p.33]. Referindu-se la consecințele actului din 28 iunie 1940, Ion Șișcanu notează: „Una din consecințele principale, generate de ocuparea teritoriului dintre Prut și Nistru, a constituit-o dezmembrarea Basarabiei prin legea din 2 august 1940 a Sovietului Suprem al U.R.S.S., efectuată de Moscova odată cu dezmembrarea Republicii Autonome Moldovenești, creată anterior tot de Moscova, la 12 octombrie 1924, în cadrul Ucrainei sovietice. Constatăm că acest eveniment istoric a fost, este și va fi, cu siguranță, studiat, analizat și apreciat. Abordarea în istoriografia sovietică și în special în cea din R.S.S.M. a evenimentului produs la 2 august, la Moscova, a fost analizată de Mihail Bruhis care a apreciat-o drept «falsificare a adevărului». Cu toate acestea, (...), Victor Stepaniuc (...), depășindu-și predecesorii în meseria de falsificare și interpretare arbitrară a istoriei și, mai ales, în relansarea campaniei antiromânești, în voluminoasa lucrare «Statalitatea poporului moldovenesc», apelează la aceleași «argumente», aprecieri și concluzii, dărâmate în anii 1990-2007 de către istoricii din Republica Moldova și România. «La 30.06.1940 [scrie Victor Stepaniuc] (...) armatele sovietice s-au oprit la Prut, restabilind hotarele de vest ale Republicii Moldovenești. La 3.07.1940 granița dintre U.R.S.S. și România a fost restabilită pe Prut... În august 1940 Statul Moldovenesc – a doua Republică Moldovenească își continua mersul în istorie având garanția unei forțe politice, economice și militare cu mare pondere și autoritate – URSS» [41, p.247]. Șișcanu apreciază: „I. Arnold are perfectă dreptate când afirmă că R.S.S. Moldovenească «își datora existența actului creator al puterii centrale», că prin însuși faptul creării R.S.S. Moldovenești, conform indicațiilor puterii centrale, se trage concluzia despre caracterul non-statal al acestei republici unionale în clipa apariției sale, «în măsura în care existența unui stat din punct de vedere juridic poate avea drept bază numai exprimarea propriei voințe»” [41, p.250], iar în cazul RSSM, a arătat Ion Șișcanu, nu a avut loc exprimarea voinței populației. Așadar, o diferență între promotori ai poziției pro-Vest și promotori ai orientării pro-Est poate consta și în faptul că, din perspectiva partizanilor primei paradigme, prezența Basarabiei în componența Rusiei Țariste nu a comportat nici un caracter statal (măcar comparabil cu statutul pe care l-a avut Principatul Moldovei sub suzeranitatea Imperiului Otoman); mai mult, nici RSSM nu a fost o formațiune statală adevărată, în timp ce istoricii promotori ai curentului pro-Est – atât istorici care au scris în perioada sovietică, cât și istorici din perioada postsovietică – au considerat că RSSM a fost o formă de statalitate. Din perspectiva concepției pro-Vest, cel puțin momentul 23 iunie 1990 – ziua în care Legislativul de la Chișinău a adoptat actul de suveranitate – poate fi considerat ca un moment al restabilirii statalității moldovenești, recunoscute după adoptarea independenței (la 27 august 1991).

În ceea ce privește data de **22 iunie 1941**, cercetători de orientare geopolitică pro-Est o califică drept „ocupație”: „La 22.06.1941 blocul militar germano-italiano-româno-fascist a năvălit mișelește asupra URSS, deci și asupra Republicii Moldovenești” [37, p.350]. Pe de altă parte, cercetători de orientare geopolitică pro-Vest apreciază data în cauză drept „eliberare”. Făcând o periodizare a problemei Basarabiei, ajungând la momentul 22 iunie 1941, Anton Moraru notează: „A șasea perioadă a cuprins anii 1941-1944, când Ion Antonescu a participat în războiul antisovietic pentru eliberarea Basarabiei, Bucovinei de Nord și Ținutului Herța. Însă Armata Română a suferit înfrângere” [28, p.129].

Diferită este și aprecierea de către reprezentanți ai curentului geopolitic pro-Est a semnificației datei de **23 august 1944**, când, în urma unei lovituri de stat, a încetat colaborarea României cu puterile Axei și au început tratativele privind un armistițiu și de colaborare militară cu Uniunea Sovietică: „În așa fel, faimoasa «problemă basarabească» a fost definitiv soluționată și orice tentative de nerecunoaștere, ba mai mult, revizuire a hotarului moldo-român reprezintă o negare a rezultatelor celui de-al doilea război mondial și pot avea unele urmări tragice și imprevizibile” [30, p.355]. De notat că autorii citați folosesc calificativul

„rezolvare definitivă a problemei basarabene” atât cu referire la anul 1940, cât și cu referire la 1944: pe de o parte, ei au notat că anul 1940 este momentul respectivei „rezolvări”, iar apoi au folosit aceeași expresie – „problema a fost soluționată definitiv” – și cu referire la anul 1944. Dacă a fost soluționată definitiv în 1944, înseamnă că nu a fost soluționată definitiv în 1940. În rândul al doilea, cu referire la 1944 au scris despre „hotarul moldo-român”, atunci când era vorba, conform actelor de drept internațional, de hotarul sovieto-român. În al treilea rând, din perspectivă moldostatalistă, rezolvarea problemei Basarabiei – a vechiului teritoriu moldovenesc dintre Prut și Nistru – nu putea avea loc decât în momentul proclamării independenței statului moldovenesc, nicidecum în momentul integrării regiunii în statul de la est, cu capitala la Moscova. Dacă Nazaria și Stepaniuc ar fi avut cu adevărat în vedere „hotarul moldo-român”, ei ar fi scris că „problema basarabeană” a fost soluționată definitiv la 27 august 1991, când Republica Moldova și-a proclamat independența, iar Uniunea Sovietică era în proces de dezintegrare. În fine, aceștia au scris despre „urmări tragice și imprevizibile” ale „revizuirii hotarului moldo-român”. În studiul citat ei au reprodus unul dintre principiile din Actul Final de la Helsinki al CSCE (1975): „Ele (statele – *n.a.*) consideră că frontierele lor pot fi modificate în conformitate cu dreptul internațional, prin mijloace pașnice și pe calea acordurilor” [30, p.356]. Acest principiu permite abordarea unei soluții a conflictului nistrian care să vizeze o corectare – pe cale amiabilă și reciproc avantajoasă – a frontierei ucraineano-moldovenești, ținându-se cont de componența etnică a unor localități de la graniță.

Problema Bucovinei de Nord în contextul istoriografiei problemei Basarabiei. În 1924 începe să fie pusă, de către autoritățile sovietice, problema nordului Bucovinei sau a „Bucovinei de Nord” (cum apare în actele diplomatice sovietice), în tandem cu problema Basarabiei. Autoritățile sovietice au folosit expresia „Bucovina de Nord” și nu, cum ar fi fost potrivit, *nordul Bucovinei*, încercând să dea impresia că ar exista o regiune istorică „Bucovina de Nord”, care ar urma să fie integrată în RSSU din URSS. Practic, sovieticii au procedat la fel ca autoritățile austriece – care au denumit (după anexare) partea nord-vestică a teritoriului Moldovei – *Bucovina* și la fel ca autoritățile țariste – care au denumit (după anexare) teritoriul dintre Prut și Nistru al Moldovei – *Basarabia*. În cazul de față însă, autoritățile au început să folosească denumirea „Bucovina de Nord” înainte de a anexa teritoriul respectiv. Nazaria și Stepaniuc notează: „De asemenea, și nu pentru prima oară în istoria relațiilor internaționale, la conferința sovieto-engleză [august 1924] a fost înaintată problema Bucovinei de Nord cu cererea de a-i acorda poporului ei, în rând cu poporul Basarabiei, posibilitatea de a-și hotărî de sine stătător soarta” [30, p.232]. Diplomații sovietici făceau referire la convenția din 18 septembrie (1 octombrie) 1914 dintre Imperiul Rus și România, care pe lângă regiunile Austro-Ungariei locuite de români a vizat și Bucovina: „Cât privește Bucovina, se stipula, că divizarea dintre Rusia și România se va efectua după principiul majorității etnice. Cu alte cuvinte, după statul român era recunoscut dreptul asupra unei părți a Bucovinei. Guvernul român s-a angajat să păstreze neutralitatea favorabilă Rusiei până la momentul încorporării acestor teritorii” [30, p.187]. Istoricii care scriu din perspectivă moldostatalistă ar fi scos în evidență faptul că nordul Bucovinei – indiferent de componența etnică a populației sale, care a suferit modificări în urma colonizărilor cu ruteni din Galiția în perioada în care Nord-Vestul Moldovei a fost încorporat în Galiția de regimul de ocupație austro-ungar – era un teritoriu care trebuia să se reunească (fie și în cadrul URSS, după 28 iunie 1940) cu Basarabia. Nu găsim însă asemenea aprecieri la istoricii citați, așa încât reiese că ei erau mulțumiți cu încorporarea teritoriului moldovenesc al nordului Bucovinei în Ucraina Sovietică, și nu în RSSM. Deși nu dă o apreciere acestor fapte, unul dintre autorii studiului citat, V.Stepaniuc, notează în volumul în cauză că „Declinul cu adevărat dramatic [pentru Moldova] începe în 1775, când Turcia, suzerana Moldovei, pentru a întări o coaliție antirusescă, cedează Austro-Ungariei nordul Moldovei” [30, p.8].

Ion Nistor a specificat în lucrarea sa dedicată istoriei Bucovinei că teritoriul nordului Bucovinei, ce urma să intre în cadrul Rusiei, viza zona dintre râurile Nistru și Prut, fără Cernăuți: „Una din condițiile Tratatului secret prin care guvernul român intrase în război alături de Puterile Antantei era, pe lângă dobândirea Transilvaniei, cea a Bucovinei până la Prut cu capitala ei, Cernăuți, la care rușii renunțaseră numai după tratative îndelungate și după ce s-a demonstrat însemnătatea acestui oraș pentru viața politică, bisericească, culturală și economică a Bucovinei. Tratatul secret pentru recuperarea Bucovinei și Transilvaniei s-a semnat la București în ziua de 4/17 august 1916” [33, p.371]. La 8 iulie 1940, patru personalități distinse bucovinene, printre care și istoricul I.Nistor, au trimis o scrisoare Regelui Carol al II-lea, în care se spune: „Un nou greu s-a abătut asupra Bucovinei, acoperind-o din nou într-un zabranic de jale. O parte din teritoriul ei a fost

de curând ocupată de trupele Uniunii Sovietice Rusești. Nota ultimativă din 26 iunie face mențiune de partea de nord a Bucovinei, sub care înțelegem cu toții numai teritoriul dintre Prut și Nistru locuit în majoritate de ucraineni. Dar mâhnirea adâncă ne-a cuprins sufletele, văzând că trupele sovietice, trecând Prutul, au cuprins valea Ceremușului și a Siretului, precum și parte din valea Sucevei. În cordonul lor de demarcație sunt cuprinse, pe lângă orașele Cernăuți și Storojineț, și un număr de 40 de sate, pe care însăși statistica austriacă din 1910 le arată cu o populație românească. Ba mai mult chiar, linia de demarcație sovietică cuprinde și o parte din județul Dorohoi cu numeroase sate românești care n-au făcut niciodată parte din Bucovina”. „Bucovina n-a avut niciodată legături politice cu Ucraina sau imperiul Rusesc”, mai notează cei patru reprezentanți ai românilor bucovineni, protestând prin această scrisoare „contra actului de nedreptate și silnicie ce s-a săvârșit față de Bucovina” [3]. Ion Nistor, știind de prevederile tratatului ruso-român din 4/17 august 1916 de la București, a protestat împotriva ocupării de URSS a zonei nord-bucovinene de la vest de Prut. În timp ce istoricii promotori ai opțiunii geopolitice pro-Vest (Ion Șișcanu, Anton Moraru ș.a.) se întreabă de ce teritoriile istorice moldovenești – nordul Bucovinei, ținutul Herța, nordul și sudul Basarabiei – nu au fost incluse de regimul sovietic în RSSM (deși se știe că formal granița RASSM, în perioada 1924-1940, era pe Prut, deci teritoriul republicii autonome moldovenești cuprindea – pe lângă cele 11 raioane ale teritoriului de pe malul stâng al Nistrului – și întreaga Basarabie), cei care scriu de pe o poziție pro-Est nu au o asemenea nedumerire. Ion Șișcanu notează: „C.E.P. al R.A.S.S.M. nu era organul reprezentativ al Basarabiei, pentru ca președintele ei să poată lua cuvântul în numele populației din Basarabia, iar persoanele care plecase la Moscova în calitate de «delegație a Basarabiei și a Bucovinei de Nord» nu erau reprezentanți aleși ai poporului, ci niște oameni recrutați în pripă, fără împuterniciri să decidă soarta Basarabiei și a R.A.S.S.M. Rolul «aleșilor Basarabiei și Bucovinei de Nord» a fost de a «saluta Sovietetul Suprem». Așadar, atât dezmembrarea R.A.S.S. Moldovenești, cât și a Basarabiei, la 2 august 1940, a fost un act ilegal; a fost, de fapt, un dictat al Moscovei în baza propunerilor făcute de Kiev” [41, p.249-250].

Cu regret, spre deosebire de istoricii promotori ai unei viziuni, respectiv – opțiuni – geopolitice pro-Vest, istoricii părtași ai paradigmei pro-Est nu abordează, cu referire la momentul 28 iunie 1940, problema Basarabiei și problema nordului Bucovinei în comun, așa cum s-ar cuveni din perspectivă moldostatalistă, ei limitându-se exclusiv la „problema basarabeană”, ca și cum nordul Bucovinei și ținutul Herța nu ar fi tot vechi teritorii istorice moldovenești și ca și cum pe acele teritorii nu ar locui oameni de același neam cu ei și cu populația majoritară a Basarabiei (respectiv, în prezent, a Republicii Moldova). Mai mult, reprezentanții ai curentului pro-Est nu prezintă obiecții nici cu privire la dezmembrarea Basarabiei (înstrăinarea nordului și sudului Basarabiei), așa cum au făcut reprezentanți ai curentului pro-Vest (Ion Șișcanu [41, p.250], Anton Moraru [29, p.35] ș.a.).

Concluzii

1. În ciuda aprecierilor și poziției unor cercetători care promovează curentul geopolitic pro-Est în interpretarea evenimentelor legate de anii 1812, 1918, 1940, 1941 și 1944 în istoria Basarabiei (din 1940 – a problemei nordului Bucovinei în tandem cu problema Basarabiei), cu toate că autorii citați se consideră „părtași ai stătalității moldovenești” [30, p.5], din interpretările lor rezultă mai degrabă că locul Basarabiei a fost și este în cadrul unui stat comun cu Rusia.

2. Curentele istoriografice (pro-Vest și pro-Est) reprezintă opțiuni geopolitice ale cercetătorilor care le împărtășesc.

3. După cum am arătat, există o polemică între reprezentanți ai curentelor istoriografice și geopolitice pro-Vest și pro-Est. Ea este benefică pentru a explica publicului larg adevărul istoric (bazat pe documente) și pentru a dezvălui falsurile și încercările de distorsionare a evenimentelor istorice și de manipulare a publicului.

4. Competiția sau lupta dintre cei doi actori geopolitici – UE și Rusia – privind teritoriul Republicii Moldova se poartă și pe câmpul istoriografiei, precum și pe cel al Științelor Politice (implicit, în domeniul științific al Relațiilor Internaționale).

5. Faptul că curentul pro-Vest este mai proeminent (a produs monografii și studii mai numeroase și mai consistente) este un indiciu al orientării celei mai mari părți a intelectualității moldovenești științifice (din domeniul cercetării) spre aderarea Republicii Moldova la UE și spre integrarea sa europeană.

Bibliografie:

1. AGRIGOROEI, I. *Basarabia de la unire la integrare*. Chișinău: Cartdidact, 2007.
2. ANTONIUC, D.I., AFTENIUC, S.I., ESAULENCO, A.E. „Sfatul Țării” – *antinarodnii organ*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1986.
3. Arhiva MAE al României. Fond România. Volumul 7, filele 347-348.
4. BOLDUR, A. *Istoria Basarabiei: Sub dominațiunea rusească (1812-1918)*. Volumul 2. București: Victor Frunză, 1992.
5. BRUHIS, M. *Rusia, România și Basarabia. 1812, 1918, 1914, 1940*. Chișinău: Universitas, 1992.
6. BURIAN, A. *Geopolitica lumii contemporane*. Chișinău: CEP USM, 2008.
7. BUZATU, Gh. *Paradigme ale tragediei Basarabiei*. Bacău: Vicovia, 2011.
8. CERNOVODEANU, P. *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în context politic internațional. 1806-1920*. București: Albatros, 1993.
9. CIACHIR, N. *Basarabia sub stăpânire țaristă (1812-1917)*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1992.
10. CIOBANU, Ș. *Unirea Basarabiei*. Chișinău: Universitas, 1993.
11. CHIFU, I. *Basarabia sub ocupație sovietică*. București: Politeia – SNSPA, 2004.
12. CLARK, Ch.U. *Bessarabia, Russia and Romania on the Black Sea*. – New York, 1927.
13. DOBRINESCU, V.F. *Bătălia pentru Basarabia*. Iași: Junimea, 1991.
14. ДУГИН, А. *Эпоха Руси. Духотворческая Русь* http://www.youtube.com/watch?v=qQvpePTAhig&list=PLUt301YnVhuQaBAFqrIRHV_U5-_iFWA0r&index=4&feature=plpp_video, accesat: 4.11.2012.
15. EMINESCU, M. *Basarabia*. Sibiu: Mileniul Trei, 1995.
16. EMINESCU, M. *Basarabia*. Chișinău: Verba, 1991.
17. HUSAR, Al. *Lecțiile Istoriei*. Iași: Institutul European, 1995.
18. GORE, P. *Anexarea Basarabiei*. Chișinău, 1992.
19. IORGA, N. *Neamul românesc în Basarabia. Volumul 1*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1995.
20. IORGA, N. *Neamul românesc în Basarabia. Volumul 2*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1997.
21. KING, Ch. *Moldovenii. România, Rusia și politica culturală*. Chișinău: ARC, 2005.
22. LAVRIC, A. Factorul politicii rusești în evoluția Republicii Moldova. În: *Alipirea Basarabiei la Rusia în contextul relațiilor multisekulare moldo-ruso-ucrainene*: Conferința științifică internațională (Chișinău, 1-5 aprilie 2012). Chișinău, 2012, p.181-186.
23. LAZAREV, A.M. *Moldavskaia Sovetskaia gosudarstvennost' i bessarabskii vopros*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1974.
24. LIVEZEANU, I. *Cultură și naționalism în România Mare. 1918-1930*. București: Humanitas, 1998.
25. LUCINSCHI, P. *Moldova și moldovenii*. Chișinău: Cartea Moldovei, 2007.
26. MICU, G. *Basarabia, România și geopolitica marilor puteri*. Chișinău: Pontos, 2011.
27. MELITIUHOV, M. *Bessarabskii vopros mejdu mirovimi voinami. 1917-1940*. Moscova: Vece, 2010
28. MORARU, A. *Basarabia sub jugul colonial al Rusiei țariste. 1812-1917*. Chișinău: Labirint, 2012.
29. MORARU, A. *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria. 1812-1993*. Chișinău: AIVA, 1995.
30. NAZARIA, S., STEPANIUC, V. *Problema basarabeană și interpretările ei în istoriografie: de la apariție la tratatele de la Paris (1917-1947)*. Chișinău, 2010.
31. NEGRE, V. *Basarabia. Pagini din istoria rășluirii (răpirii)*. Slobozia, 2009.
32. NISTOR, I. *Istoria Basarabiei*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1991.
33. NISTOR, I. *Istoria Bucovinei*. București: Humanitas, 1991.
34. PĂDUREAC, L. *Relațiile româno-sovietice (1917-1934)*. Chișinău: Prut Internațional, 2003.
35. POP, I. *Basarabia. Din nou la răscruce*. București: Demiurg, 1995.
36. RACHIERU, A.D. *Bătălia pentru Basarabia*. Timișoara: Augusta, 2000.
37. STATI, V. *Istoria Moldovei*. Chișinău: Vivar – Editor, 2002.
38. STATI, V. *Moldovenii din Ucraina*. Chișinău, 2007.
39. STATI, V. *Mejdu russkimi i rumânami*. În: *Alipirea Basarabiei la Rusia în contextul relațiilor multisekulare moldo-ruso-ucrainene*: Conferința științifică internațională (Chișinău, 1-5 aprilie 2012). Chișinău, 2012, p.36-38.
40. ȘEVČENCO, R. Statutul internațional al Moldovei de Est (1917-1991). Relații internaționale. Lumea diplomației. Lumea conflictului. În: *Materialele simpozionului de relații internaționale / Coord. I.Nistor, P.Nistor*. Ediția a II-a. *Diplomație și conflict în relațiile internaționale*. Iași, 3-4 decembrie 2008. Iași: PIM, 2009, p.274-296.
41. ȘIȘCANU, I. *Basarabia în contextul relațiilor sovieto-române. 1940*. Chișinău: Civitas, 2007.
42. ȚĂCU, O. *Problema Basarabiei și relațiile sovieto-române în perioada interbelică (1919-1939)*. Chișinău: Prut Internațional, 2004.
43. ȚURCANU, I. *Istoricitatea istoriografiei. Observații asupra scrisului istoric basarabean*. Chișinău: ARC, 2004.
44. VAN MEURS, W.P. *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*. Chișinău: ARC, 1996.